

Mottagare Utbildningsdepartementet, dnr. U2023/01467

Kulturrådets synpunkter på regeringens forsknings- och innovationspolitik

Kulturrådet har fått en inbjudan från regeringen att inkomma med synpunkter som kan bidra till regeringens kommande forsknings- och innovationspolitiska proposition. Fokus för regeringens forsknings- och innovationspolitik är excellens, internationalisering och innovation. Kulturrådets prioriterade synpunkter och förslag tar avstamp i regeringens fokusområden samt Kulturrådets uppdrag att främja utveckling och tillgängliggörande av konst och kultur och de problem och kunskapsbehov som vi har identifierat i relation till de nationella kulturpolitiska målen. Våra synpunkter är sammanfattningsvis att:

- *Den konstnärliga forskningen bör ges fortsatt stöd och förutsättningar för utveckling.* Den konstnärliga forskningen i Sverige står sig starkt internationellt, bidrar till kvaliteten och nyskapandet i de högre konstnärliga utbildningarna och till konstens och kulturens utveckling. Utvecklingen av AI ger både möjligheter till innovation och utmaningar för de som är verksamma i kultursektorn. AI kan skapa till exempel ny musik och ny litteratur genom att bearbeta och analysera redan befintliga verk. Detta har väckt frågor om upphovsrätt och den här typen av utmaningar medför ytterligare anledningar att stärka den konstnärliga forskningen.
- *Den fria forskningen inom humaniora och samhällsvetenskap bör få stärkt finansiering så att den ges goda förutsättningar att utvecklas.* Utöver forskning inom områden som litteratur, filosofi, estetik och konstavetenskap, som är betydelsefull för Kulturrådets verksamhet finns annan samhällsvetenskaplig och humanistisk forskning som berör samhällsutmaningar med bäring på Kulturrådets verksamhet. Det handlar om utmaningar som segregation, ökade klyftor mellan människor när det gäller exempelvis levnadsförhållanden, läsförmåga, vad människor tar del av för information/filterbubblor, den demografiska utvecklingen, ytttrandefrihet vs säkerhetsfrågor och förutsättningar för nationella minoriteters rättigheter. Även vår kunskap om klimat- och miljöfrågor, hur vi får till ett hållbart samhällsbygge samt hur vi ska hantera utvecklingen av AI är beroende av humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning och tvärvetenskapliga perspektiv. Vår förståelse av dessa frågor och hur de bäst kan hanteras stärks av samhällsvetenskaplig och humanistisk forskning.
- *De strategiska innovationsprogrammen¹ bör breddas till att tydligare inkludera solo-, mikro- och småföretag samt tillväxtdrivande innovation kring digitala affärsmodeller samt konsumentdrivna innovationer och konstnärlig*

¹ <https://www.vinnova.se/m/strategiska-innovationsprogram/>

*förnyelse. Vinnova bör få i uppdrag att föreslå hur innovation inom kulturella och kreativa branscher på bättre sätt kan stödjas inom Vinnovas områden. Förslaget är hämtat från betänkandet *Kreativa Sverige* (SOU 2022:44). I betänkandet konstateras att dagens strategiska innovationsprogram verkar gynna stora företag och (tekniska) lärosäten medan innovationskraften hos kulturella och kreativa företag kännetecknas av småskalighet och en stor heterogenitet. Kunskapen om hur innovation inom kulturella och kreativa branscher kan stödjas behöver öka.*

Kulturrådets synpunkter

Konstnärlig forskning

Den konstnärliga forskningen bör ges fortsatt stöd och förutsättningar för utveckling.

Kulturrådet har i uppdrag att arbeta för kulturens utveckling och tillgängliggörande med utgångspunkt i de nationella kulturpolitiska målen. Med avstamp i det uppdraget är den konstnärliga forskningen betydelsefull. Konstnärlig forskning spelar en viktig roll i att möta dagens samhällsutmaningar. Liksom konsten bidrar den konstnärliga forskningen till det demokratiska samtalet genom att debattera, ifrågasätta och gestalta komplexa samhällsfrågor.

Konstnärlig forskning har ett fokus på konstnärlig praktik och metoder. Formen på forskningsresultaten varierar och kan exempelvis vara en film, en utställning, en bok, eller en konsert. Forskningen möjliggör reflektion över den konstnärliga praktiken och metodutveckling, exempelvis genom användning av ny teknik. Den snabba utvecklingen av AI innebär både möjligheter och utmaningar för både samhället i stort och den konstnärliga praktiken mer specifikt. AI kan skapa till exempel ny musik och ny litteratur genom att bearbeta och analysera redan befintliga verk. Detta har väckt frågor om upphovsrätt och den typ av utmaningar och frågeställningar som följer av AI medför ytterligare anledningar att stärka den konstnärliga forskningen.

Konstnärlig forskning utvecklar konstens former, metoder och sammanhang och bidrar därmed till konstnärlig utveckling och tillgängliggörande av kunskap som kan användas i såväl undervisning som i samhället i stort. Konstnärlig forskning kan även gynna företagande, innovation, service, hälsa och välbefinnande vilket speglas i EU:s forsknings- och innovationsprogram Horizon Europe 2021–2027 där de kulturella och kreativa näringarna har lyfts fram som viktiga i satsningar på tillväxt och välfärd. Sammanfattningsvis kan vi se att den konstnärliga forskningen – utöver att den stödjer Kulturrådets uppdrag och de nationella kulturpolitiska målen – kan bidra till områden där det finns samhällsutmaningar som till exempel ett demokratiskt samhälle, hållbar tillväxt (vilket exempelvis kan handla om att öka tillgången till kultur och att skapa arbetstillfällen) hälsa och välfärd, digitalisering och AI.

Vetenskapsrådets forskningsöversikt från 2023 visar att den konstnärliga forskningen i Sverige har haft en stark utveckling och att den både positionerar sig internationellt och bedrivs i miljöer som lockar internationella forskare. Samtidigt pekar översikten på behovet av en förstärkning av grundförutsättningarna genom en ökning av den idag mycket begränsade budgetramen för fri, forskarinitierad forskning. Det är också nödvändigt med nya utlysningar av forskningsmiljöstöd. Infrastrukturella satsningar

anpassade för området är också en grundförutsättning för den konstnärliga forskningens fortsatta metodologiska utveckling.²

Forskning inom humaniora och samhällsvetenskap

Den fria forskningen inom humaniora och samhällsvetenskap bör få stärkt finansiering så att den ges goda förutsättningar att utvecklas.

Samhällsvetenskaplig och humanistisk forskning är mycket betydelsefull för Kulturrådets verksamhet och vi har, bland annat, behov av och kontakt med forskare inom litteratur, filosofi, estetik och konstvetenskap via våra referens- och arbetsgrupper.

Utöver behovet av sakkunskap i referens- och arbetsgrupper behöver Kulturrådet samhällsvetenskaplig- och humanistisk forskning som kunskapsunderlag för våra andra uppdrag och uppgifter. En av Kulturrådets uppgifter är att genom bidragsgivning, uppföljning och andra främjande insatser verka för att riva hinder för professionellt och publikt deltagande i kulturlivet. Det kan till exempel handla om att motverka hinder kopplade till geografiska avstånd till kultur, ekonomiska hinder för deltagande, socioekonomisk bakgrund samt eventuella andra diskriminerande hinder för deltagande. Kulturrådet har även i uppdrag att främja nationella minoriteters kultur.

Kulturrådet behöver mer kunskap både om vad som skapar hinder för människors kulturdeltagande och om digitaliseringens och AI:s konsekvenser för utvecklingen av konst och kultur och deltagandet i kulturlivet. Vi efterfrågar även mer forskning om arbetet med och förutsättningarna för nationella minoriteters rättigheter avseende deras språk och kultur. I ljuset av den senaste PIRLS-undersökningen ser vi också behov av mer forskning om vad som påverkar läsförmåga och ungas läsning. För att få en förståelse för den här typen av frågor och kunna utforma ändamålsenliga insatser är samhällsvetenskaplig och humanistisk forskning betydelsefull. För att nämna två exempel är Vetenskapsrådets forskningsprogram om segregation och digitaliseringens samhällskonsekvenser båda relevanta för Kulturrådets verksamhet. Kulturrådet för en dialog med forskarsamhället inom ramen för vår verksamhet och vår bild är att forskarna har en god förståelse för de utmaningar som vi står inför och var kunskapsluckorna finns. Vi tror därför att det är viktigt att satsa på finansiering av den fria forskningen inom humaniora och samhällsvetenskap.

Utöver de relevanta samhällsproblem som forskare redan känner till och undersöker behöver vi skapa utrymme för formuleringen av forskningsfrågor om samhällsproblem som vi ännu inte har uppmärksammat. Liksom den konstnärliga forskningen kan forskning inom samhällsvetenskap och humaniora också bidra till kunskap om områden som det demokratiska samhället, hållbar tillväxt, digitalisering och AI, hälsa och välbefinnande med mera. Forskning inom teknik, naturvetenskap och medicin – som naturligtvis också kan bidra till konstens och kulturens utveckling – måste kompletteras med de analyser som forskare inom humaniora, samhällsvetenskap och konst kan bidra med, för att bli riktigt relevant. För att det ska kunna ske behövs mer samverkan över

² <https://www.vr.se/analys/rapporter/vara-rapporter/2023-01-26-forskningsoversikt-2023-konstnarlig-forskning.html>

ämnesområden samt ordentliga satsningar även på humanistisk, samhällsvetenskaplig och konstnärlig forskning.

Bredda innovationsbegreppet

De strategiska innovationsprogrammen bör breddas till att tydligare inkludera solo-, mikro- och småföretag samt tillväxtdrivande innovation kring digitala affärsmodeller samt konsumentdrivna innovationer och konstnärlig förnyelse. Vinnova bör få i uppdrag att föreslå hur innovation inom kulturella och kreativa branscher på bättre sätt kan stödjas inom Vinnovas områden.

Betänkandet *Kreativa Sverige! Nationell strategi för främjande av hållbar utveckling för företag i kulturella och kreativa branscher* (SOU 2022:44) redogör för de kulturella och kreativa företagens svårigheter att få ta del av befintliga innovationsstöd. Sådana stöd verkar i dag vara centrerade kring tekniska innovationslösningar. Samtidigt kan material, affärsidéer och tjänster också vara innovationer, och utgör områden där de kulturella och kreativa branscherna ofta är ledande. Branscher som dataspelsbranschen och textil- och modeindustrin uttrycker problem med det rådande innovationsbegreppet som försvårar deras tillgång till innovationsmedel och KLYS (Konstnärliga och Litterära Yrkesutövares Samarbetsnämnd) och aktörer från hemslöjdsbranschen pekar också på svårigheter för deras medlemmar att få ta del av innovationsstöden på grund av en snäv och teknisk begreppsapparat, vilket hämmar branschernas utvecklingspotential som företag (ibid.). Dagens strategiska innovationsprogram tycks gynna storföretag och stora tekniska lärosäten. Innovationskraften hos kulturella och kreativa företag kännetecknas i jämförelse av småskalighet och en stor heterogenitet (SOU 2022:44).

Kunskapen om innovation i kulturella och kreativa branscher och hur sådana processer kan stödjas av dem som genomför innovationspolitiken i Sverige behöver stärkas (ibid.). Kulturrådet föreslår att regeringen går vidare med förslaget i Återstartsutredningens betänkande (2021:77) att ge Vinnova uppdrag att föreslå hur innovation inom kulturella och kreativa branscher på bättre sätt kan stödjas inom Vinnovas områden, i samverkan med ytterligare myndigheter. I betänkandet *Kreativa Sverige* (SOU 2022:44) konstateras att remissinstanserna (inklusive Vinnova) har tillstyrkt Återstartsutredningens nämnda förslag, som även Kulturrådet ställer sig bakom.

Beslut

Statens kulturråd (Kulturrådet) är en central förvaltningsmyndighet inom kulturområdet. Myndighetens arbete tar sin utgångspunkt i de nationella kulturpolitiska målen och verkar för kulturens utveckling och tillgänglighet genom att fördela och följa upp statliga bidrag samt andra främjande åtgärder. Grunden för vårt uppdrag är att alla ska kunna ta del av konst och kultur av hög kvalitet.

Beslut i ärendet har fattats av generaldirektör Kajsa Ravin. Ärendet har föredragits av stabschef Klara Tomson. I den slutliga handläggningen av ärendet har även GD-koodinator Ömer Bulduk deltagit.

Kajsa Ravin
Generaldirektör

Klara Tomson
Stabschef